

УДК 009.12.332.1(477.83)

СЕЛЕКТИВНИЙ МЕЗОРИВНЕВИЙ ВПЛИВ ЧИННИКІВ НА ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТНОГО КЛІМАТУ В РЕГІОНІ

І. Прокопович-Павлюк, О. Прокопович

Львівський національний університет імені Івана Франка

Здійснено SWOT-аналіз конкурентоспроможності економіки Львівської області. На основі опрацьованої літератури з питань оцінки конкурентоспроможності економіки регіонального рівня запропоновано сукупність відносних показників, згрупованих за факторами впливу, для узагальнюючої оцінки рівня конкурентоспроможності економіки регіонів України.

Ключові слова: конкурентоспроможність економіки регіону, SWOT-аналіз, показники оцінки конкурентоспроможності регіону.

В умовах розвитку глобалізаційних процесів у світовій економіці парадоксальним чином розвивається конкурентна напруга на світових ринках. Аналогічною є ситуація в економіці країн, що розвиваються в напрямку до ринкової. При цьому збереження конкурентних позицій конкретного регіону є чи не основним завданням у поступальному економічному розвитку, а збільшення конкурентних переваг є підґрунтям економічного зростання та підвищення соціальних пріоритетів.

Важливим стратегічним завданням у сфері державного управління регіонів є теоретична постановка завдання підвищення їх конкурентоспроможності. У постановці такого завдання повинно бути закладено поєднання, як мінімум, двох важливих цілей: з одного боку, підвищення ефективності функціонування економіки регіону, з іншого – забезпечення високого соціального розвитку населення даного регіону. Загалом, підвищення рівня конкурентоздатності економіки регіонів є інтегрованою формою вирішення практично усього комплексу завдань, спрямованих на забезпечення економічного зростання, інвестиційної привабливості, високого людського розвитку та економічної безпеки країни в цілому.

Виходячи з багатоаспектності трактування конкурентоспроможності регіону та відсутності єдиних методів оцінки конкурентоспроможності незалежно від рівня дослідження (чи то державний, чи регіональний, чи рівень підприємства), складно отримати вірний інтегрований ефект за-для швидкого вирішення даної проблеми (оцінки конкурентоспроможності економіки регіону). Найскладніша проблема в даному випадку – це багатофакторність, складна структура та динамічність поняття конкурентоспроможності.

На основі проведених досліджень ми пропонуємо для оцінки конкурентоспроможності регіону використовувати наступні блоки чинників формування конкурентоспроможності регіону: нормативно-правові, економічні, соціальні.

При цьому економічний блок включатиме ресурсні, операційні та стратегічні складові формування конкурентних переваг. Блок соціальних показників передбачає всесторонній аналіз людського потенціалу та чинників, що на нього впливають.

Таблиця 1.

SWOT-аналіз конкурентоспроможності економіки Львівської області

Сильні сторони	Слабкі сторони
<i>Нормативно-правові чинники</i>	
„Регіональна програма розвитку малого підприємництва у Львівській області на 2007-2008 роки”; побудова та моніторинг „Стратегії розвитку Львівської області до 2015 року”	декларативний характер прийнятих програм розвитку регіону
<i>Економічні чинники</i>	
вигідне економіко-географічне положення; налагоджені торговельні зв'язки з країнами Європейського союзу; наявність природних ресурсів, зокрема корисних копалин: кам'яного вугілля, сірки, торфу, будівельних матеріалів тощо; розвиток інфраструктури, зокрема вища від середньої по Україні забезпеченість транспортною мережею за коефіцієнтами Енгеля; велика кількість підприємств, стрімке зростання їх числа; висока частка малого бізнесу; нарощення обсягів реалізації продукції та послуг підприємствами регіону; розвиток пріоритетних галузей економіки, таких як обробна промисловість, транспорт і зв'язок; зростання обсягів іноземних інвестицій; збільшення доступності банківських кредитів для інвестування; потужний науковий потенціал.	дотаційність та збитковість сільського господарства; мала частка у макропоказниках сфери послуг; динаміка від'ємного сальдо зовнішньої торгівлі; домінантна торгівля товарами, особливо з давальницькою сировиною; застарілі засоби виробництва, низькі коефіцієнти їх оновлення; низька інноваційна діяльність, недостатнє її фінансування; низькі обсяги та нестабільність реалізації інноваційної продукції.
<i>Соціальні чинники</i>	
зменшення числа зареєстрованих безробітних та рівня безробіття; збільшення частки осіб з вищою освітою.	зменшення економічно-активного населення, породжене скороченням чисельності населення регіону.

Вирішення завдань щодо підвищення конкурентоспроможності економіки регіону повинно опиратися на чітку концепцію конкурентної стратегії, яка може бути розроблена на основі всестороннього економіко-статистичного аналізу конкурентного клімату, а також його реальних та потенційних загроз, що ми здійснили на основі наведеного нижче SWOT-аналізу.

Наявність сильних сторін є конкурентною перевагою регіону; чим їх більше, тим кращі конкурентні позиції; слабкі сторони виступають загрозами для конкурентного клімату регіону (табл. 1).

Аналіз чітко виражених мезорівневих чинників, умов та передумов формування конкурентного клімату Львівської області дає можливість зробити такі висновки:

- у регіоні присутня чітка тенденція щодо покращення конкурентного клімату та його якісних ознак;
- проведений аналіз дає можливість виділити селективний набір пріоритетних чинників, які визначають конкурентні переваги даного регіону у порівнянні з іншими регіонами.

У рамках дослідження конкурентоспроможності економіки регіону функції SWOT-аналізу та їх зміст набувають такої інтерпретації:

- теоретична – збагачення наукових здобутків у сфері досліджень конкурентоспроможності економіки регіону;
- прикладна – дає можливість виявити тенденції розвитку регіону та виділити чіткі конкурентні переваги та загрози для конкурентного клімату у досліджуваному регіоні;
- узагальнююча та систематизуюча – формування баз даних показників для інтегрованої оцінки конкурентоспроможності регіону.

У результаті наведеного аналізу можемо перейти до конкретних статистичних показників, що відображають конкурентоспроможність економіки регіону. У зв'язку зі специфікою груп чинників конкурентоспроможності неможливо кількісно описати, тобто оперувати конкретними показниками нормативно-правових чинників, тому цю групу виключимо з подальшого дослідження, за винятком кількісних результатів дії цих чинників.

У багатьох наукових джерелах пропонується різна система показників, яка використовується для оцінки конкурентоспроможності регіону. Так, наприклад, Т.В.Семко та В.О. Безугла пропонують показники конкурентоспроможності регіону класифікувати за наступними факторами:

- природні умови (географічне положення, запаси природних ресурсів, рівень геологорозвідуваності, транспортна освоєність території);
- цілісність відтворюючої бази (соціальна результативність бюджету, рівень використання податкового потенціалу, індекси доходів та видатків бюджету, кінцевий результат бюджету);
- рівень розвитку та територіально-галузева організація продуктивних сил (коефіцієнт зносу основних фондів, частка фінансування науково-технічних робіт, індекси впровадження прогресивних технологій та нових виробництв);
- виробничо-господарська спеціалізація (місце регіону за величиною валової доданої вартості (ВДВ), сума фінансового результату та індекси виробництва ВДВ, промислової та сільськогосподарської продукції);
- інвестиційний потенціал (частки регіону в загальнодержавному обсязі інвестицій та іноземного інвестування, індекс інвестицій в основний капітал);
- науковий потенціал (кількість та частка зайнятих у сфері науки, кількість та розподіл наукових кадрів вищої кваліфікації, кількість навчальних закладів);
- зовнішньоекономічний потенціал (частки регіону в загальнодержавних

обсягах експорту та імпорту, частки експорту та імпорту у валовому внутрішньому продукті (ВВП), індекси експорту та імпорту);

– екологічна ситуація (рівень проведення природоохоронних заходів у регіоні, рівень використання очисних технологій, рівень екологічної вивченості і науково обґрунтована підготовка території регіону).

Для оцінки інвестиційної привабливості Іванов С.В. пропонує використовувати систему показників, об'єднаних за наступними „факторними властивостями”:

– виробничо-фінансовий потенціал (обсяг промислового виробництва на одного жителя регіону, темп зміни обсягу виробництва, рентабельність продукції та активів, рівень розвитку малого підприємництва, коефіцієнти оновлення основних фондів та поточної ліквідності, інвестиції в основний капітал, обсяг роздрібною торгівлі та експорт продукції у розрахунку на одну особу);

– соціальний потенціал (соціальна значимість галузі, забезпеченість населення легковими автомобілями, регіону – автомобільними дорогами, обсяг платних послуг для населення у розрахунку на одну особу, рівень життя населення);

– природно-ресурсний потенціал (наявність землі сільськогосподарського призначення, тис. га на одну особу);

– фактори, що спричиняють негативний вплив на інвестиційну привабливість (частка збиткових підприємств, частка малозабезпеченого населення, частка робітників, які працюють в умовах, що не відповідають санітарно-гігієнічним нормам, рівень безробіття та рівень злочинності).

У рамках дослідження економічної безпеки регіону як складової державної безпеки Агапова Н.В. пропонує використовувати наступну систему відносних показників, обґрунтовуючи можливість застосування для них порогових значень:

– здатність економіки регіону до стійкого зростання (обсяг валового регіонального продукту (ВРП) на одну особу, темп зростання ВРП, індекси фізичного обсягу промисловості та продукції сільського господарства, обсяг роздрібного товарообороту тощо);

– стійкість фінансової системи регіону (дефіцит консолідованого бюджету у відсотках до ВРП, індекс споживчих цін, грошова маса до ВРП, обсяг зовнішнього та внутрішнього боргу до ВРП);

– залежність економіки від імпорту найважливіших видів продукції (співвідношення імпорту та експорту, частка імпорту у внутрішньому споживанні населення, частка імпорту за видами продуктів);

– взаємовідносини з країнами Союзу незалежних держав (СНД) (частки експорту та імпорту з СНД в загальному їх обсязі, обсяги інвестицій в економіку регіону з країн СНД);

– підтримка наукового потенціалу (витрати на освіту, кількість студентів на 1000 осіб, частка осіб з вищою освітою на 1000 осіб);

– рівень бідності та безробіття (чисельність осіб з доходами, нижчими за прожитковий мінімум, рівень безробіття, середній розмір пенсій тощо);

– якість життя (витрати на охорону здоров'я на одну особу у відсотках до ВРП, витрати на культуру, кількість психічних патологій на 1000 обстежених, забезпеченість житлом та введення в дію житлових будинків, рівень злочинності,

тривалість життя тощо);

– демографія (коефіцієнти природного приросту, народжуваності та смертності, дитяча смертність, сальдо міграції).

Виходячи з проведеного економіко-статистичного аналізу, SWOT-аналізу та аналізу наукових публікацій щодо набору показників для інтегрованої оцінки економіки, ми пропонуємо для подальшого налізу використовувати наступну систему показників-індикаторів конкурентоспроможності регіону.

Макропоказниками на рівні регіону є валова додана вартість (ВДВ), значення якої можна простежити в динаміці, та валовий регіональний продукт (ВРП), який почали розраховувати з 2005 року, і значення якого наводяться у розрізі областей України. Для приведення показників у порівняльний вигляд доцільно їх представляти у вигляді відносних величин інтенсивності, тобто у перерахунку на одного жителя регіону у кожному конкретному році. Оскільки в основі формування конкурентоспроможності регіону є наявність природних ресурсів, то доцільним буде кількісне врахування їх використання, що може бути представлене розвитком добувної промисловості, а саме її часткою у макропоказниках регіону, та розореність сільськогосподарських земель. Додатковим показником оцінки промислового розвитку є обсяг промислового виробництва на одну особу.

У структурі економіки розвинених країн значну питому вагу займають обробна промисловість на сфера надання послуг, тому, відповідно, частка обробної промисловості та частка сфери послуг у макропоказниках стають важливою частиною системи показників-індикаторів конкурентоспроможності. Розвиток конкуренції передусім пов'язаний з наявністю значної кількості підприємств. Для порівняльності показника візьмемо кількість підприємств у розрахунку на 10000 населення. Звичайно, не всі із зареєстрованих підприємств ефективно працюють, тому відсоток діючих підприємств у їх загальній сукупності, а з них – частка прибуткових відобразатиме позитивний результат функціонування підприємництва (в інших джерелах пропонується показник з негативним спрямуванням – частка збиткових підприємств з перетворенням у позитивні шляхом додавання +2).

Ступінь розвитку малого бізнесу свідчить про відкритість та динамізм економіки, що також позитивно впливає на її конкурентоспроможність, тому ще одним показником оцінки підприємництва є частка малих підприємств у їх загальній сукупності.

Первинним показником результативності діяльності підприємств є обсяги реалізованої продукції. Для порівняльного аналізу знайдемо середні обсяги реалізації одного підприємства регіону.

Розвиток оптової та роздрібною торгівлі як окремого виду діяльності доцільно представити показником роздрібного товарообороту на одну особу.

Ефективність роботи підприємств передусім визначається їх засобами виробництва, які ми оцінимо коефіцієнтом придатності (інші науковці пропонують коефіцієнт зносу основних засобів, який має негативний зміст).

Науково-інвестиційна діяльність визначає інтенсивний розвиток економіки. Показниками аналізу цієї сфери є: коефіцієнт оновлення основних засобів, середні обсяги інновацій на одному підприємстві, відсоток впроваджених у використання науково-технічних розробок, частка фінансування науково-технічних робіт власними силами підприємств та питома вага реалізованої інноваційної продукції.

Розвиток інфраструктури доцільно представити показниками щільності автомобільних доріг та залізничних колій (коефіцієнтами Енгеля), обсяги вантажоперевезень та часткою транспорту і зв'язку у макропоказниках.

Зовнішньоекономічна діяльність регіону представлена показниками: частка експорту товарів та послуг, частка імпорту товарів та послуг, сальдо зовнішньої торгівлі (за-для уникнення негативного спрямування як показник з позитивним значенням візьмемо перевищення експорту над імпортом) та обсяги іноземних інвестицій у регіон у перерахунку на одного жителя.

Соціальні аспекти конкурентоспроможності регіону перш за все представлені показником загальної чисельності населення. Проте, як продуктивний елемент доцільно взяти економічно активне населення, а для порівняльності – частку економічно активного населення у загальній його чисельності. Декотрі науковці пропонують для інтегрованої оцінки економіки регіону, а саме – аналізу економічної безпеки регіону та інвестиційної привабливості – використовувати негативний за своїм спрямуванням показник рівень безробіття, обчислений за методологією Міжнародної організації праці (МОП). Натомість, ми пропонуємо використати протилежний за економічним змістом показник – рівень зайнятості економічно активного населення. Оцінка ринку праці буде неповною без аналізу попиту та пропозиції робочої сили. Для якісної оцінки доцільно взяти відносний показник співвідношення попиту та пропозиції, а саме перевищення пропозиції над попитом, разів. Якісний склад працюючих варто представити часткою осіб з вищою освітою. Оплата праці в регіоні буде представлена показниками співвідношення середньої заробітної плати з її мінімально встановленим законодавчим рівнем та коефіцієнтом випередження індекса номінальної заробітної плати над індексом реальної зарплати.

Освітній потенціал регіону представимо показниками кількості вищих навчальних закладів та якісною величиною – кількості студентів вищих навчальних закладів на 1000 жителів регіону. Якість освітніх послуг покажемо кількісною величиною числа науково-педагогічних працівників на 1000 студентів.

У проведеному економіко-статистичному аналізі соціально-трудового потенціалу регіону рівень його здоров'я ми представляли показниками рівень захворюваності та рівень травматизму. Як позитивного спрямування показник візьмемо обернений до рівня захворюваності – рівень здоров'я населення області. Додатковими показниками оцінки системи охорони здоров'я є забезпеченість лікарями (кількість лікарів на 10000 населення) та лікарняними ліжками (кількість лікарняних ліжок на 10000 населення).

Наступним блоком показників аналізу конкурентоспроможності регіону є показники житлової сфери. Забезпечення населення житлом оцінимо загальною площею житлофонду на одного мешканця та відсотком обладнаного житлофонду газом і водою. Введення в дію житла представимо часткою осіб, які одержали житло з сукупності тих, хто стояв на квартирному обліку, та відсоток введеного в дію житла, побудованого за кошти населення. Соціальна спрямованість роботи транспорту і зв'язку оцінена величиною пасажирообороту, забезпеченістю населення приватними легковими автомобілями (кількість легкових автомобілів на 1000 населення), забезпеченість стаціонарними домашніми телефонами та забезпеченість комп'ютерами й Internet-мережею на 100 домогосподарств. Усі вище перелічені показники для наочного сприйняття доцільно подати у табл. 2:

Класифікація відносних показників, що характеризують конкурентоспроможність регіону, за факторами впливу

Фактор впливу	Назва показника
Економічна сфера	
Макросередовище	1. Валова додана вартість (ВДВ) на одну особу 2. Валовий регіональний продукт (ВРП) на одну особу
Ступінь використання природних ресурсів	1. Обсяг промислового виробництва на одну особу 2. Частка добувної промисловості 3. Розореність сільськогосподарських земель
Розвиток підприємництва	4. Частка обробної промисловості 5. Частка сфери послуг 6. Кількість підприємств на 10000 населення 7. Частка діючих підприємств 8. Частка прибуткових підприємств 9. Частка малих підприємств 10. Середні обсяги реалізації продукції (робіт, послуг) одним підприємством 11. Роздрібний товарооборот на одну особу 12. Коефіцієнт оновлення основних засобів, коефіцієнт придатності основних засобів 13. Середні обсяги інновацій на одному підприємстві 14. Частка впроваджених у використання науково-технічних розробок 15. Частка державного фінансування науково-технічних робіт, відсоток фінансування власними силами підприємств 16. Частка реалізованої інноваційної продукції
Соціальна сфера	
Ринок праці	1. Частка економічно активного населення у наявному населенні регіону 2. Рівень зайнятості економічно активного населення 3. Перевищення робочої сили пропозиції над попитом 4. Частка працюючих з вищою освітою 5. Коефіцієнт випередження індекса номінальної зарплати над індексом реальної зарплати 6. Співвідношення середньої і мінімальної зарплати
Освітній потенціал	7. Кількість студентів вищих навчальних закладів на 1000 населення 8. Кількість науково-педагогічних працівників на 1000 студентів
Здоров'я населення	9. Рівень здоров'я населення 10. Забезпеченість лікарями (кількість лікарів на 10000 населення) 11. Забезпеченість лікарняними ліжками (кількість ліжок на 10000 населення)
Житлове забезпечення населення	12. Загальна площа житлофонду на 1 мешканця 13. Частка осіб, які одержали житло із сукупності тих, хто перебував на квартирному обліку

Фактор впливу	Назва показника
	14. Частка введеного в дію житла, побудованого за кошти населення 15. Відсоток обладнаного житлового фонду газом та водогоном
Забезпечення транспортом і зв'язком	16. Пасажирооборот 17. Забезпеченість населення приватними легковими автомобілями на 1000 населення 18. Забезпеченість стаціонарними домашніми телефонами на 100 домогосподарств 19. Забезпеченість комп'ютерами та Internet-мережею на 100 домогосподарств

1. Азоев Г.Л. Конкуренция: анализ, стратегия и практика. / Г.Л. Азоев. – М.: Центр экономики и маркетинга, 1996. – 208 с.
2. Балабанова Л.В. Управление конкурентоспособностью предприятий на основе маркетинга: Монография/ Л.В. Балабанова., А.В. Кривенко – Донецк: ДонГУЭТ им. М. Туган-Барановского, 2004. – 147 с.
3. Безугла В. Аналіз конкурентоспроможності регіонів України / Вікторія Безугла// Регіональна економіка. – 2004. – №4. – С. 64-68.
4. Іванов С.В. Особливості визначення рейтингу інвестиційної привабливості регіонів України / С.В. Іванов //Економіка Крима. – 2004. – №12. – С. 45-49.
5. Конкуренентоспроможність робочої сили в системі соціально-трудоу відносин: Монографія [Д.П. Богиня, Г.Т. Куліков, Л.С. Лісогор та ін.] – К.: НАН України, Інститут економіки, 2003. – 214 с.
6. Луцків О. Інноваційна діяльність як передумова підвищення конкурентоспроможності економіки регіону / О. Луцків // Регіональна економіка. – 2005. – № 1. – С. 203-210.
7. Стратегія економічного і соціального розвитку України (2004-2015 роки) „Шляхом Європейської інтеграції”/ [Гальчинський А.С., Геєць В.М. та ін.]– К.: ІВЦ Держкомстату України, 2004. – 416 с.

SELECTIVE MEZORIVNEVYY INFLUENCE FACTORS IN A COMPETITIVE CLIMATE IN THE REGION

I. Prokopovych-Pavlyuk, O. Prokopovych

Lviv national university of Ivan Franko

SWOT analysis undertaken by the competitiveness of the economy of Lviv region. Based on the literature developed for assessing the competitiveness of regional economy prompted a set of relative indicators, grouped by factors of influence for the synthesis assessment of the competitiveness of the economy regions.

Keywords: competitiveness of the region's economy, SWOT-analysis, performance evaluation of the competitiveness of the region.

**СЕЛЕКТИВНОЕ МЕЗОРИВНЕВИЙ ВЛИЯНИЕ ФАКТОРОВ
НА ФОРМИРОВАНИЕ КОНКУРЕНТНОГО КЛИМАТА В РЕГИОНЕ****И. Прокопиевич-Павлюк, О. Прокопиевич***Львовский национальный университет имени Ивана Франка*

Осуществлен SWOT-аналіз конкурентоспособности экономики Львовской области. На основе проработанной литературы по вопросам оценки конкурентоспособности экономики регионального уровня предложена совокупность относительных показателей, сгруппированных за факторами влияния, для обобщающей оценки уровня конкурентоспособности экономики регионов Украины.

Ключевые слова: конкурентоспособность экономики региона, SWOT-аналіз, показатели оценки конкурентоспособности региона.